

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Мойсеєнко І. Фінансовий контролінг діяльності підприємств. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2002. № 7. Ч. 2. С. 49–51.
2. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Управління персоналом : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2009. 502 с.
3. Hahn D. PuK: Planung und Kontrolle – Planungs- und Kontrollsysteme – Planungs- und Kontrollrechnung. *Controllingkonzepte*. Wiesbaden : Gabler, 1996. 258 S.
4. Huf S. Personalmanagement. Springer : Gabler, 2020. 200 p.
5. Bartscher Th. Personalführung. Ausführliche Definition im Online-Lexikon. URL: <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/personalfuehrung-42698>
6. Küpper H.-U. *Controlling: Konzeption, Aufgaben, Instrumente*. 4 Aufl. Stuttgart : Schäffer-Poeschel, 2005. 614 S.
7. Reichmann T. *Controlling mit Kennzahlen und Management-Tools: Die systemgestützte Controlling-Konzeption*. 7 Aufl. München, 2006.
8. Strohmeier S. *Informationssysteme im Personalmanagement: Architektur, Funktionalität, Anwendung*. 1 Aufl. Wiesbaden : Vieweg+Teubner Verlag, 2008. 388 p.

REFERENCES

- Bartscher, Th. "Personalführung. Ausführliche Definition im Online-Lexikon". <https://wirtschaftslexikon.gabler.de/definition/personalfuehrung-42698>
- Hahn, D. *PuK: Planung und Kontrolle – Planungs- und Kontrollsysteme – Planungs- und Kontrollrechnung. Controllingkonzepte*. Wiesbaden: Gabler, 1996.
- Huf, S. *Personalmanagement*. Springer: Gabler, 2020.
- Küpper, H.-U. *Controlling: Konzeption, Aufgaben, Instrumente*. Stuttgart: Schaffer-Poeschel, 2005.
- Moiseienko, I. "Finansovyi kontrolinh diialnosti pidpriemstv" [Financial Controlling of Enterprises]. *Visnyk Ternopilskoi akademii narodnoho hospodarstva*, vol. 2, no. 7 (2002): 49-51.
- Reichmann, T. *Controlling mit Kennzahlen und Management-Tools: Die systemgestützte Controlling-Konzeption*. Munchen, 2006.
- Strohmeier, S. *Informationssysteme im Personalmanagement: Architektur, Funktionalitat, Anwendung*. Wiesbaden: Vieweg+Teubner Verlag, 2008.
- Vynohradskyi, M. D., Vynohradska, A. M., and Shkanova, O. M. *Upravlinnia personalom* [Personnel Management]. Kyiv: TsUL, 2009.

УДК 658.1:378.1:614.2

JEL: D83; I10; I20

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-471-478>

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

©2024 МИРУТА Н. М., ЖОВНІР В. А.

УДК 658.1:378.1:614.2

JEL: D83; I10; I20

Мирута Н. М., Жовнір В. А. Комунікативна компетентність як важлива складова освіти майбутніх лікарів

Метою статті є дослідження освітньо-професійних програм за спеціальністю «Медицина» щодо формування в майбутніх лікарів комунікативних компетентностей, відповідних сучасним вимогам. На теперішній час медична освіта в Україні в основному спрямована на набуття майбутніми лікарями професійних компетентностей. Але, як показало дослідження закордонних і вітчизняних публікацій, вимоги до їх кваліфікації значно ширше. Дуже важливим є надання здобувачам вищої медичної освіти знань та вмінь, а врешті-решт і компетентностей, пов'язаних зі здатністю до комунікування, встановленню з пацієнтами доброзичливих відносин на основі партнерства та поваги. У роботі проаналізовано сучасні вимоги до лікарів щодо комунікативних компетентностей, вимоги до лікарів згідно з нормативними актами, а також стандарт вищої освіти зі спеціальності «Медицина» та освітньо-професійні програми медичних вишів України. Аналіз показав, що в нормативному акті, який описує вимоги до кваліфікаційних характеристик лікаря, висунуті вимоги тільки щодо фахових знань, а комунікативна складова відсутня. Аналіз стандарту показав, що до комунікаційних компетентностей можна віднести «здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології» та «здатність до міжособистісної взаємодії». Проте це загальні компетентності, які повинні бути у здобувачів вищої освіти за всіма спеціальностями. Тож особливості комунікацій саме в медичній сфері не враховано. Кожен заклад вищої освіти має право внести в освітньо-професійну програму додаткові компетентності, дисципліни, але, як показав аналіз, цього немає. Натомість перелік комунікативних компетентностей, які наводять фахівці, значно ширший. Немаловажним питанням, що розкривається в публікаціях, особливо закордонних, є оцінка комунікативних компетентностей, які отримали здобувачі вищої медичної освіти під час навчання. Як слідує з аналізу відповідних освітньо-професійних програм, цьому питанню також приділяється недостатньо уваги, адже оцінюються тільки фахові компетентності майбутнього лікаря. Таким чином, дослідження показало невідповідність комунікативних компетентностей, які формуються в майбутніх лікарів під час навчання, сучасним вимогам.

Ключові слова: комунікативна компетентність, майбутній лікар, освітньо-професійні програми.

Табл.: 1. **Бібл.:** 36.

Мирута Наталія Миколаївна – аспірантка, Міжнародний європейський університет (просп. Академіка Глушкова, 42, Київ, 03187, Україна)
E-mail: n.miruta@gmail.com

Жовнір Володимир Аполлінарійович – доктор медичних наук, професор, генеральний директор НДСЛ «Охматдит» (вул. В'ячеслава Чорновола, 28/1, Київ, 01135, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6290-342X>

UDC 658.1:378.1:614.2

JEL: D83; I10; I20

Myruta N. M., Zhovnir V. A. Communicative Competence as an Important Component of the Education of Future Doctors

The aim of the article is to study educational and professional programs in the specialty «Medicine» on the formation of future doctors' communicative competencies that meet modern requirements. At present, medical education in Ukraine is mainly aimed at acquiring professional competencies by future doctors. But, as the study of foreign and domestic publications has shown, the requirements for their qualifications are much wider. It is very important to provide students with knowledge and skills, and ultimately competencies related to the ability to communicate, establish friendly relations with patients based on partnership and respect. The article analyzes the modern requirements for doctors in terms of communicative competencies, the requirements for doctors in accordance with regulations, as well as the standard of higher education in the specialty «Medicine» and educational and professional programs of medical higher education institutions in Ukraine. The analysis showed that in the normative act, which describes the requirements for the qualification characteristics of a doctor, there are requirements only for professional knowledge, and there is no communicative component. The analysis of the standard showed that communication competencies include «the ability to use information and communication technologies» and «the ability to interpersonal interaction». However, these are general competencies that students should have in all specialties. Therefore, the peculiarities of communications precisely in the medical field are not taken into account. Each higher education institution has the right to add additional competencies and disciplines to the educational and professional program, but, as the analysis has shown, this is not the case. On the other hand, the list of communicative competencies provided by specialists is much wider. Another and no less important issue that is disclosed in publications, especially in foreign ones, is the assessment of communicative competencies that applicants for higher medical education received during their studies. As follows from the analysis of the relevant educational and professional programs, insufficient attention is paid to this issue too, while only the professional competencies of the future doctor are evaluated. Thus, the study has revealed the discrepancy between the communicative competencies that are formed in future doctors during training and modern requirements.

Keywords: communicative competence, future doctor, educational and professional programs.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 36.

Myruta Nataliia M. – Postgraduate Student, International European University (42 Akademika Hlushkova Ave., Kyiv, 03187, Ukraine)

E-mail: n.miruta@gmail.com

Zhovnir Volodymyr A. – D. Sc. (Medicine), Professor, Chief Executive Officer of the NCCH Ohmatdyt (28/1 Viacheslava Chornovola Str., Kyiv, 01135, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6290-342X>

Останніми роками медична сфера в Україні набуває розвитку. Одним із його напрямків є поступовий перехід надання медичних послуг з патерналістичного до пацієнторієнтованого підходу. Пацієнторієнтований підхід будується на повазі до автономії пацієнта – на розумінні того, що людина має право демонструвати свою здатність приймати обґрунтовані рішення, які всі медичні працівники закладу зобов'язані поважати [1]. За словами Rathert C., Wyrwich M. D., Boren S. A., «дослідження щодо запровадження пацієнторієнтованого підходу на теперішній час ще не надали переконливих доказів щодо його переваг, проте існують дані, що застосування такого підходу має позитивний вплив на результати медичних втручань, зокрема виживаність, ступінь задоволення пацієнта та його самопочуття, та приводить до зменшення витрат системи охорони здоров'я» [2].

Важливим аспектом запровадження пацієнторієнтованого підходу в практику є підготовка медичних фахівців з цих питань. Пацієнторієнтована медична допомога неможлива за умови відсутності ефективної комунікації між пацієнтом і медичним працівником, тому велика увага приділяється оволодінню технології проведення медичного консультування та комунікаційним навичкам

[2–4]. Такий підхід вимагає від лікарів не тільки професійної кваліфікації, але й комунікаційної компетентності, яка базується на знаннях та вміннях у сфері комунікацій.

Питанням формування в майбутніх лікарів комунікативної компетентності приділяли увагу багато вітчизняних фахівців, серед яких: Біденко Н., Дроненко В., Гринь В., Гринь К., Драбовський В., Ерстенюк Г., Капечук В., Кіт І., Коваль О., Кузина В., Назарян Р., Остапко О., Пришляк А., Рибалка Я., Рожко М., Рябушко М., Саргош О., Хмиз Т., Яворська С. Вони презентують свої методичні розробки щодо набуття майбутніми лікарями комунікативних здібностей, пропонують використання нових активних методів навчання для відпрацювання комунікативних навичок під час викладання фахових дисциплін. Але, аналізуючи рівень комунікативних компетентностей випускників медичних вишів, низка вчених відмічає їх невідповідність сучасним вимогам. Так, за результатами дослідження Галіяш Н., Бількевич Н. та Петренко Н. виявили різницю між потребою у кваліфікованих кадрах, які здатні успішно діяти в комунікативному просторі, та недостатнім комплексом педагогічних зусиль, спрямованих на їх підготовку [5]. За твердженням Манюк Л.: «практика засвідчує недостатню готовність

лікарів до фахової комунікації: низький рівень мовленнєвих умінь і навичок, невміння налагоджувати ділові стосунки з колегами, медичним персоналом, невміння та небажання виявляти емпатію, будувати доброзичливі, довірливі відносини з пацієнтами та їхніми близькими тощо» [6]. П'янківська Л. констатує, що «в основному при підготовці майбутніх лікарів приділяється більше уваги вивченню біологічних, медичних, хімічних і фармакологічних наук, а комунікативна складова фахової підготовки у процесі викладання базових дисциплін враховується недостатньо» [7].

Мета статті – дослідження відповідності сучасним вимогам освітньо-професійних програм за спеціальністю «Медицина» щодо формування в майбутніх лікарів комунікативних компетентностей.

Сучасні вимоги до комунікативної компетентності лікарів містяться в роботах таких учених, як: Айзенбарт М., Бількевич Н., Віленський Ю., Галіяш Н., Грандо О., Касевич Н., Лукаш Ю., Орду К., Петренко Н. В., Погрібна В., Назар П., Шломенко О.

Лукаш Ю.: «позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до професії, бажання вдосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні потреби, задовольняти духовні потреби (людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність)» [14];

Шломенко О.: «готовність визначати оптимальні шляхи колективного досягнення поставлених цілей, вміння успішно працювати з іншими людьми, вміння розробляти колективні рішення та реалізувати найкращі з них на практиці» [13];

Касевич Н.: «професійна ерудиція, спостережливість, здатність до логічного осмислення діагностичних і лікувальних маніпуляцій, тактовність, обачність, вміння спілкуватися з пацієнтами, рідними пацієнта, колегами, підлеглими та адміністрацією» [12];

Назар П., Віленський Ю., Грандо О.: «тонкий психологізм лікаря, індивідуалізація мовних впливів, чуйність та увага до конкретного хворого, негайне врахування психологічної реакції хворого на будь-який мовний «хід» лікаря» [11];

Погрібна В.: «глибокі професійні знання і володіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів, вмиле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів), знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні, вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного

спрямування, володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що перебуває в контексті попередніх повідомлень, володіння основами риторичних знань і вмінь, вміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії» [10];

Айзенбарт М.: «знання особливостей і проблем тих осіб, з якими потрібно спілкуватися, володіння відповідними комунікативними технологіями, вміння аналізувати жести, міміку та інтонації співрозмовника, розвинене усне мовлення, його впевнена інтонація та відповідне емоційно-ситуативне забарвлення, вміння аргументувати власні погляди та відстоювати їх, грамотність і стилістична внормованість писемного мовлення, навички активного слухання, деякі акторські здібності, мистецтво емпатії, багатий словниковий запас, дотримання норм етики й етикету, обізнаність з азами ораторського мистецтва, їх практичне застосування, здатність запобігати конфліктам і врегулювати ті, що виникли» [8].

Орду К.: «знання вербальних і невербальних засобів спілкування, здійснення професійної комунікації за допомогою відповідних вербальних і невербальних мовних засобів, вміння проводити бесіду з пацієнтом, вміння переборювати психологічні бар'єри, вміння аналізувати всі компоненти своєї діяльності та себе як особистість та індивідуальність, розуміння індивідуально-психологічних особливостей пацієнтів і вміння їх враховувати, вміння вислухати і дати пораду пацієнту, знання про особливості, структуру, функції професійного спілкування, вміння підтримувати розмову, будувати висловлювання в різних стилях і жанрах мовлення, вести бесіду, розповідати, внутрішня настанова на виявлення та виправлення помилок різних типів у власному мовленні, вміння впливати на слухачів, керувати їхньою увагою, вміння проникати у внутрішній світ пацієнта, вміння проявляти співчуття пацієнтові щодо його захворювання» [9].

Галіяш Н., Бількевич Н., Петренко Н.: «ініціація спілкування, збір інформації, роз'яснення та планування діагностичних і лікувальних процедур, завершення розмови, встановлення довірчих стосунків, структурування комунікації, застосування різних комунікативних методик з метою забезпечення терапевтичного впливу на пацієнта» [5].

Зметою аналізу нормативних актів України щодо набуття майбутніми лікарями комунікаційних компетентностей проаналізовано Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78. Охорона здоров'я та

стандарт вищої освіти за спеціальністю «Медицина». Аналіз показав таке.

Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, серед інших цілей, «служить для організації навчально-виховного процесу в закладах освіти, які готують працівників за професіями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів». Він був введений Наказом МОЗ України з 02.04.2002 р. У ньому визначено вимоги до того, що повинен знати лікар: «основи чинного законодавства про охорону здоров'я та нормативно-правові акти, що регламентують діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я; основи права в медицині; права, обов'язки та відповідальність лікаря; основи медико-біологічних і клінічних наук; сучасну класифікацію хвороб; сучасні методи обстеження, діагностики, лікування, реабілітації та диспансеризації хворих; методи надання швидкої та невідкладної лікарської допомоги, правила безпеки під час застосування діагностичної та лікувальної апаратури; роботу лікарсько-консультативної та медико-соціальної експертної комісії; правила оформлення медичної документації; сучасну літературу за фахом і методи її узагальнення» [15].

У 2022 р. до Довідника були внесені доповнення, а саме: лікар повинен володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків відповідно до Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [15].

Вивчення основ фахової комунікації майбутніми лікарями передбачено стандартом вищої освіти за спеціальністю «Медицина». З метою його розробки МОН наказом від 01.06.2016 р. № 600 затвердило «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти» [16]; наказом МОН від 01.10.2019 р. № 1254 були внесені зміни в ці рекомендації [17]. Стандарт вищої освіти введений у дію наказом МОН від 08.11.2021 р. № 1197 з

2021/2022 навчального року. Він встановлює «чіткі та прозорі вимоги до освітніх програм, змісту підготовки здобувачів вищої освіти, визначає перелік обов'язкових компетентностей випускника та результати навчання» [18]. У ньому визначено загальні, специфічні (фахові) компетентності та результати навчання. У *табл. 1* наведено порівняльну характеристику компетентностей згідно з наведеними методичними рекомендаціями двох версій: за наказами МОН від 01.06.2016 р. № 600 та від 01.10.2019 р. № 1254, формування яких передбачають знання з теорії комунікацій, а саме: з комунікаційної стратегії та тактики, технологій, методів та інструментів комунікацій та іншого.

Як слідує з *табл. 1*, до комунікаційних компетентностей можна віднести «здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології» та «здатність до міжособистісної взаємодії». Це загальні компетентності, які повинні бути у здобувачів вищої освіти за всіма спеціальностями. Особливості комунікацій у медичній сфері не враховуються. Спеціальні комунікативні компетентності, які б враховували особливості медичної сфери, у стандарті обох версій відсутні. Натомість, у медичних школах, наприклад, Великої Британії «керівні органи медичної освіти прийняли клінічну комунікацію як життєво важливий компонент своїх різних навчальних програм» [19], а «викладання клінічної комунікації поступово стало основною частиною медичної освіти» [20].

Наведений аналіз показав, що:

- ✦ компетентності, які повинні бути сформовані під час навчання майбутніх лікарів, не відповідають тому переліку, який був складений на основі думок фахівців;
- ✦ для посади лікаря в нормативному акті визначено тільки професійні характеристики;
- ✦ останніми роками в Україні здійснюється медична реформа, медичні заклади переходять на пацієнторієнтований підхід у

Таблиця 1

Порівняльна характеристика комунікативних компетентностей за різними версіями методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти

За версією наказу МОН від 01.06.2016 р. № 600	За версією наказу МОН від 01.10.2019 р. № 1254
Загальні компетентності	
Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій	Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології
Навички міжособистісної взаємодії	Здатність до міжособистісної взаємодії
Спеціальні (фахові) компетентності	
Відсутні	Відсутні

Джерело: складено за [16; 17].

наданні медичної послуги, але ці зміни не знайшли відображення ні у згаданому довіднику (крім вимоги здійснювати професійну діяльність українською мовою), ні у версіях методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти;

- ✦ у стандарті вищої освіти за спеціальністю «Медицина» приділяється недостатньо уваги комунікативній компетентності.

За нашою думкою, в професійних стандартах у сфері охорони здоров'я, які станом на 15.06.2024 р. знаходяться в розробці Національним агентством кваліфікацій у співробітництві з МОЗ, необхідно визначити комунікаційну складову лікаря. Пропонуємо сформулювати її таким чином: *«здатність встановлювати з пацієнтом доброзичливі відносини на принципах партнерства та поваги автономії з метою підвищення ефективності процесу лікування»*.

За положенням стандарту вищої освіти, будь-який виш має право розширити перелік компетентностей, які містяться в ньому, та ввести в освітньо-професійну програму до варіативної частини додатково відповідну дисципліну. За результатами аналізу освітньо-професійних програм зі спеціальності «Медицина» (професійна кваліфікація «Лікар») медичних вишів України, які доступні у просторі інтернету, виявлено, що медичні виши не розширюють перелік комунікативних компетентностей, але переважно вводять додаткові дисципліни з метою надати здобувачам знання з теоретичних аспектів комунікацій [21–32].

Аналіз результатів навчання, які також містяться у стандарті вищої освіти «Медицина» та в освітньо-професійних програмах вишів, показав, що тільки один університет сформулював результат, який корелює з комунікативною компетентністю майбутніх лікарів: *«здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію у професійній діяльності. Знати тактики та стратегії спілкування, закони та способи комунікативної поведінки, закони та способи міжособистісної взаємодії. Вміти приймати обґрунтоване рішення, обирати способи та стратегії спілкування для забезпечення ефективної командної роботи, міжособистісної взаємодії. Мати глибокі знання в галузі інформаційних і комунікаційних технологій, що застосовуються у професійній діяльності»* [32].

У закордонній літературі багато уваги приділяється важливості оцінювання комунікативних компетентностей майбутніх лікарів. Натомість, як показало дослідження українських літературних джерел, вітчизняні фахівці приділяють недостатньо уваги цим питанням. У стандарті вищої освіти

«Медицина» є пункт, який стосується оцінювання здобувачів вищої освіти, але тільки фахових їх компетентностей.

Як показав аналіз досліджень закордонних фахівців, вони наполягають, що майбутні лікарі повинні бути оцінені не тільки за фаховою складовою, але й за комунікативною [19; 20; 33–35]. Як методи оцінки вони пропонують: суб'єктивне оцінювання клініцистами-кураторами; обстеження з кількома варіантами відповідей для оцінки фактичних знань та абстрактного вирішення проблем (тестування); стандартизовані оцінки пацієнтами фізичного обстеження та технічних і комунікативних навичок [33]; контрольні списки спостережуваної поведінки під час взаємодії з реальними або симульованими пацієнтами; опитування досвіду клінічних взаємодій пацієнтів; обстеження з використанням усних запитань, есе або запитань з кількома варіантами відповідей (тестування) [35]; використання симуляційних технологій [36].

Таким чином, дослідження літературних джерел, нормативних актів та освітньо-професійних програм зі спеціальності «Медицина» (професійна кваліфікація «Лікар») українських вишів показало невідповідність між рівнем комунікативної компетентності майбутніх лікарів, що формується під час навчання у виші, та сучасними вимогами галузі.

Напрямом подальшого дослідження буде розробка пропозицій щодо вдосконалення відповідних освітньо-професійних програм. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

- Engelbrecht S. F. Can autonomy be limited – an ethical and legal perspective in a South African context? *Journal of Forensic Odonto-Stomatology*. 2014. Vol. 32. Sup. No. 1 P. 34–39. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5734815/>
- Rathert C., Wyrwich M. D., Boren S. A. Patient-Centered Care and Outcomes: A Systematic Review of the Literature. *Medical Care Research and Review*. 2013. Vol. 70. Iss. 4. P. 351–379. DOI: <https://doi.org/10.1177/1077558712465774>
- Lee Y-Y, Lin J. L. Do patient autonomy preferences matter? Linking patient-centered care to patient – physician relationships and health outcomes. *Social Science & Medicine*. 2010. Vol. 71. No. 10. P. 1811–1818. DOI: 10.1016/j.socscimed.2010.08.008
- Дячук Д. Д., Мороз Г. З., Гідзинська І. М., Кравченко А. М. Запровадження пацієнт-орієнтованого підходу та удосконалення організації медичної допомоги на сучасному етапі (огляд літератури). *Клінічна та профілактична медицина*. 2023. № 1. С. 67–77. DOI: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.1\(23\).2023.10](https://doi.org/10.31612/2616-4868.1(23).2023.10)

5. Галіаш Н. Б., Бількевич Н. А., Петренко Н. В. Формування комунікативної компетентності як фундаментальної складової професії лікаря. *Медицина освіти*. 2019. № 2. С. 67–74. DOI: 10.11603/me.2414-5998.2019.2.10346.
6. Манюк Л. В. Підготовка майбутніх лікарів до фахової комунікації засобами інформаційно-комунікаційних технологій в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 22 с.
7. П'янківська Л. В. Дослідження особливостей сформованості комунікативних компетентностей у лікарів-інтернів. *Технології розвитку інтелекту*. 2020. Т. 4. № 3. DOI: <http://doi.org/10.31108/3.2020.4.3.14>
8. Айзенбарт М. М. Сутність поняття «соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 1–4. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.3/1.pdf>
9. Орду К. Структура комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 24. Т. 2. С. 165–170. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176843>
10. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія. Київ : Алерта; КНТ : ЦУЛ. 2008. 336 с.
11. Назар П. С., Віленський Ю. Г., Грандо О. А. Основи медичної етики. Київ : Здоров'я, 2002. 344 с.
12. Касевич Н. М. Медсестринська етика і деонтологія : підруч. Київ : Інститут культурології АМУ, 2009. 184 с.
13. Шломенко О. Б. Про професійно-комунікативну компетентність сучасного фахівця. URL: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Pedagogica/76269.doc.htm
14. Лукаш Ю. М. Основні аспекти формування професійно-комунікативної компетентності студентів-медиків у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2018. № 1. С. 150–156. DOI: 10.32342/2522-4115-2018-0-15-150-156.
15. Наказ МОЗ «Про впровадження випуску Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я» від 29.03.2002 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0117282-02#Text>
16. Наказ МОН «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» від 01.06.2016 р. № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text>
17. Наказ МОН «Про унесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» від 01.10.2019 р. № 1254. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-unesennya-zmin-do-metodichnih-rekomendacij-shodo-rozroblennya-standartiv-vishoyi-osviti>
18. Наказ МОН «Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина для другого (магістерського) рівня вищої освіти» від 08.11.2021 р. № 1197. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-222-medicina-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
19. Laidlaw A., Hart Jo. Communication skills: An essential component of medical curricula. Part I: Assessment of clinical communication: AMEE Guide No. 51. *Medical Teacher*. 2011. Vol. 33. Iss. 1. P. 6–8. DOI: <https://doi.org/10.3109/0142159X.2011.531170>
20. Brown Jo. How clinical communication has become a core part of medical education in the UK. *Medical Education*. 2008. Vol. 42. Iss. 3. P. 271–278. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2923.2007.02955.x>
21. Освітньо-професійна програма «Лікар». Вищий приватний навчальний заклад «Львівський медичний університет». Львів, 2023. 50 с. URL: <https://medinstytut.lviv.ua/wp-content/uploads/OPP-222-Medicine-2023.pdf>
22. Освітньо-професійна програма «Медицина». Івано-Франківський національний медичний університет. Івано-Франківськ, 2021. 43 с. URL: <http://surl.li/vfareg>
23. Освітньо-професійна програма «Медицина». Полтавський державний медичний університет. Полтава, 2023. 35 с. URL: <https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr-opp-med/files/xXYgk1nDY0JCxysO9zdFMelxC9C6tZyPY0fh9ZHo.pdf>
24. Освітньо-професійна програма «Медицина». Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова. Вінниця, 2020. 48 с. URL: <http://surl.li/whnahg>
25. Освітньо-професійна програма «Медицина». Приватний вищий навчальний заклад «Київський медичний університет». Київ, 2018. 88 с. URL: <https://kmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/08/OPP222medicine.pdf>
26. Освітньо-професійна програма «Лікувальна справа». Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського. Тернопіль, 2023. 55 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1PhBmNyTE3YwRcm8YZUQuorHhldLCo2H_/view
27. Освітньо-професійна програма «Медицина». Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. Львів, 2023. 35 с. URL: <https://new.meduniv.lviv.ua/osvitni-programy/>
28. Освітньо-професійна програма «Медицина». Харківський національний медичний університет. Харків, 2022. 78 с. URL: https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/op_med2022.pdf
29. Освітньо-професійна програма «Медицина». Волинський національний медичний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2022. 39 с. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/medytsyna-2022-r-1>
30. Освітньо-професійна програма «Медицина». Дніпровський державний медичний університет. Дніпро, 2021. 35 с. URL: <https://dmu.edu.ua/en/op-medicine>
31. Освітньо-професійна програма «Медицина». Одеський національний медичний університет.

- Одеса, 2023. 35 с. URL: https://onmedu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/OPP_Medicina_2023-2.pdf
32. Освітньо-професійна програма «Медицина». Київський міжнародний університет. Київ, 2022. 44 с. URL: https://kymu.edu.ua/upload/pdf_files/osvitno_profesiyna_prohrama_medytsyna_2022.pdf
33. Laidlaw A., Salisbury H., Doherty E. M., Wiskin C. National survey of clinical communication assessment in medical education in the United Kingdom (UK). *BMC Medical Education*. 2014. Vol. 14. Art. 10. DOI: <https://doi.org/10.1186/1472-6920-14-10>
34. Epstein R. M., Hundert E. M. Defining and assessing professional competence. *JAMA*. 2002. Vol. 287. Iss. 2. P. 226–235. DOI: <https://doi.org/10.1001/jama.287.2.226>
35. Duffy F., Gordon G., Whelan G. Assessing competence in communication and interpersonal skills: the Kalamazoo II report. *Academic Medicine*. 2004. Vol. 79. Iss. 6. P. 495–507. DOI: [10.1097/00001888-200406000-00002](https://doi.org/10.1097/00001888-200406000-00002)
36. Prediger S, Harendza S. Perspective matters: assessment of medical students' communication and interpersonal skills by simulated patients from the internal and external patient perspective. *GMS Journal of Medical Education*. 2021. Vol. 38. Iss. 4. DOI: [10.3205/zma001478](https://doi.org/10.3205/zma001478)

REFERENCES

- Aizenbart, M. M. "Sutnist poniattia «sotsialno-komunikatyvna kompetentsiia» v suchasnykh naukovykh paradyhm" [Essence of Social and Communicative Competence Concept in Modern Scientific Paradigm]. *Molodyi vchenyi*, no. 4.3 (2017): 1-4. <http://molodyvchenyi.in.ua/files/journal/2017/4.3/1.pdf>
- Brown, Jo. "How clinical communication has become a core part of medical education in the UK". *Medical Education*, vol. 42, no. 3 (2008): 271-278. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1365-2923.2007.02955.x>
- Diachuk, D. D. et al. "Zaprovadzhennia patsient-orientovanoho pidkhodu ta udoskonalennia orhanizatsii medychnoi dopomohy na suchasnomu etapi (ohliad literatury)" [Implementation of Patient-Centered Care and Medical Care Improvement: Current State (Review)]. *Klinichnata profilaktychna medytsyna*, no. 1 (2023): 67-77. DOI: [https://doi.org/10.31612/2616-4868.1\(23\).2023.10](https://doi.org/10.31612/2616-4868.1(23).2023.10)
- Duffy, F., Gordon, G., and Whelan, G. "Assessing competence in communication and interpersonal skills: the Kalamazoo II report". *Academic Medicine*, vol. 79, no. 6 (2004): 495-507. DOI: [10.1097/00001888-200406000-00002](https://doi.org/10.1097/00001888-200406000-00002)
- Engelbrecht, S. F. "Can autonomy be limited – an ethical and legal perspective in a South African context?" *Journal of Forensic Odonto-Stomatology*, vol. 32, no. 1 (2014): 34-39. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5734815/>

- Epstein, R. M., and Hundert, E. M. "Defining and assessing professional competence". *JAMA*, vol. 287, no. 2 (2002): 226-235. DOI: [10.1001/jama.287.2.226](https://doi.org/10.1001/jama.287.2.226)
- Haliash, N. B., Bilkevych, N. A., and Petrenko, N. V. "Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti yak fundamentalnoi skladovoi profesii likaria" [The Development of Communication Skills as an Essential Competence of Physician Professionalism]. *Medychna osvita*, no. 2 (2019): 67-74. DOI: [10.11603/me.2414-5998.2019.2.10346](https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2019.2.10346)
- Kasevych, N. M. *Medsestrynska etyka i deontolohiia* [Nursing Ethics and Deontology]. Kyiv: Instytut kulturolohii AMU, 2009.
- [Legal Act of Ukraine] (2002). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0117282-02#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://mon.gov.ua/npa/pro-unesennya-zmin-do-metodichnih-rekomendacij-shodo-rozroblennya-standartiv-vishoyi-osviti>
- [Legal Act of Ukraine] (2021). <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zispecialnosti-222-medicina-dlya-drugogo-magisterskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
- Laidlaw, A. et al. "National survey of clinical communication assessment in medical education in the United Kingdom (UK)". *BMC Medical Education*, art. 10, vol. 14 (2014). DOI: <https://doi.org/10.1186/1472-6920-14-10>
- Laidlaw, A., and Hart, Jo. "Communication skills: An essential component of medical curricula. Part I: Assessment of clinical communication". *AMEE Guide no. 51. Medical Teacher*, vol. 33, no. 1 (2011): 6-8. DOI: <https://doi.org/10.3109/0142159X.2011.531170>
- Lee, Y.-Y., and Lin, J. L. "Do patient autonomy preferences matter? Linking patient-centered care to patient – physician relationships and health outcomes". *Social Science & Medicine*, vol. 71, no. 10 (2010): 1811-1818. DOI: [10.1016/j.socscimed.2010.08.008](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.08.008)
- Lukash, Yu. M. "Osnovni aspekty formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv-medykiv u protsesi vyvchennia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin" [The Main Aspects of the Formation of Professional and Communicative Competence of Medical Students in the Process of Studying Social and Humanitarian Disciplines]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya «Pedagogika i psykhologhiia»*, no. 1 (2018): 150-156. DOI: [10.32342/2522-4115-2018-0-15-150-156](https://doi.org/10.32342/2522-4115-2018-0-15-150-156)
- Maniuk, L. V. "Pidhotovka maibutnix likariv do fakhovoi komunikatsii zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v universytetakh SSHA" [Training of Future Doctors for Professional Communication by Means of Information and Communication Technologies in US Universities]: *avtoref. dys. ... kand. ped. nauk*: 13.00.04, 2017.
- Nazar, P. S., Vilenskyi, Yu. H., and Hrando, O. A. *Osnovy medychnoi etyky* [Basics of Medical Ethics]. Kyiv: Zdorovia, 2002.

- "Osvitno-profesiina prohrama «Likar». Vyshchyi pryvatnyi navchalnyi zaklad «Lvivskiy medychniy universytet» [Educational and Professional Program "Doctor". Higher Private Educational Institution "Lviv Medical University"]. Lviv, 2023. <https://medinstytut.lviv.ua/wp-content/uploads/OPP-222-Medicine-2023.pdf>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Dniprovskiy derzhavnyi medychniy universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Dnipro State Medical University]. Dnipro, 2021. <https://dmu.edu.ua/en/op-medicine>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Ivano-Frankivskiy natsionalnyi medychniy universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Ivano-Frankivsk National Medical University]. Ivano-Frankivsk, 2021. <http://surl.li/vfapeg>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Kharkivskiy natsionalnyi medychniy universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Kharkiv National Medical University]. Kharkiv, 2022. https://knmu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/op_med2022.pdf
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Kyivskiy mizhnarodnyi universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Kyiv International University]. Kyiv, 2022. https://kymu.edu.ua/upload/pdf_files/osvitno_profesiyna_prohrama_medytsyna_2022.pdf
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Lvivskiy natsionalnyi medychniy universytet imeni Danyla Halatskoho" [Educational and Professional Program "Medicine". Lviv National Medical University named after Danylo Halatskyi]. Lviv, 2023. <https://new.meduniv.lviv.ua/osvitni-programy/>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Odeskyy natsionalnyi medychniy universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Odessa National Medical University]. Odesa, 2023. https://onmedu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/OPP_Medicina_2023-2.pdf
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Poltavskiy derzhavnyi medychniy universytet" [Educational and Professional Program "Medicine". Poltava State Medical University]. Poltava, 2023. <https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr-opp-med/files/xXYgk1nDY0JCxysO9zdFMelxC9C6tZyPY0fh9ZHo.pdf>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Pryvatnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Kyivskiy medychniy universytet» [Educational and Professional Program "Medicine". Private Higher Educational Institution "Kyiv Medical University"]. Kyiv, 2018. <https://kmu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/08/OPP222medicine.pdf>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Vinnytskyi natsionalnyi medychniy universytet im. M. I. Pyrohova" [Educational and Professional Program "Medicine". Vinnytsia National Medical University named after M. I. Pirogov]. Vinnytsia, 2020. <http://surl.li/whnahg>
- "Osvitno-profesiina prohrama «Medytsyna». Volynskiy natsionalnyi medychniy universytet imeni Lesi Ukrainky" [Educational and professional program "Medicine". Volyn National Medical University named after Lesya Ukrainka]. Lutsk, 2022. <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/medytsyna-2022-r-1>
- "Osvitnyo-profesiina prohrama «Likuvalna sprava». Ternopilskiy natsionalnyi medychniy universytet imeni I. Ya. Horbachevskoho" [Educational and Professional Program "Treatment Business". Ternopil National Medical University named after I. Ya. Horbachevskiy]. Ternopil, 2023. https://drive.google.com/file/d/1PhBmNyTE3YwRcm8YZUQuorHhIdLCo2H_/view
- Ordu, K. "Struktura komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh simeinykh likariv" [Structure of Communicative Competence of Future Family Doctors]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, vol. 2, no. 24 (2019): 165-170. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176843>
- Piankivska, L. V. "Doslidzhennia osoblyvostei sformovanosti komunikatyvnykh kompetentnosti u likariv-interniv" [Research on the Features of Interns' Communicative Competence Development]. *Tekhnologii rozvytku intelektu*, vol. 4, no. 3 (2020). DOI: <http://doi.org/10.31108/3.2020.4.3.14>
- Pohribna, V. L. *Sotsiologhiia profesionalizmu* [Sociology of Professionalism]. Kyiv: Alerta; KNT; TsUL, 2008.
- Prediger, S., and Harendza, S. "Perspective matters: assessment of medical students' communication and interpersonal skills by simulated patients from the internal and external patient perspective". *GMS Journal of Medical Education*, vol. 38, no. 4 (2021). DOI: 10.3205/zma001478
- Rathert, C., Wyrwich, M. D., and Boren, S. A. "Patient-Centered Care and Outcomes: A Systematic Review of the Literature". *Medical Care Research and Review*, vol. 70, no. 4 (2013): 351-379. DOI: <https://doi.org/10.1177/1077558712465774>
- Shlomenko, O. B. "Pro profesiino-komunikatyvnu kompetentnist suchasnoho fakhivtsia" [About the Professional and Communicative Competence of a Modern Specialist]. http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Pedagogica/76269.doc.htm